

A külügyminiszter és Tito marsall találkozása a Fehér Palotában, Belgrádban, csütörtökön ebéd után, 1952. szeptember 18-án

Jelen vannak:

Mr. Eden
Sir I. Mallet
Sir P. Dixon
Mr. Shukburgh
Mr. Cheetham

Tito marsall
M. Kardelj
M. Bebler
M. Brilej
M. Vlahović

(i) Védelem

Tito marsall azokra az előkészületekre utalt, amelyeket a nyugati hatalmak saját védelmük megszervezésére tesznek. Olykor megkérdezik, Jugoszlávia miért nem vesz részt ebben? Feltetelezik, hogy az ok, amiért Jugoszlávia nem csatlakozik a NATO-hoz, az, hogy a szívük legmélyén úgy gondolják, újra kibékülhetnek az oroszokkal. Teljesen rosszul gondolják ezt. Jugoszlávia helyzete különleges. A jugoszlávok és az oroszok vitája nemcsak az oroszok agresszív szándékaival függ össze. Számít az ideológiai tényező is, mert Jugoszlávia okkal ellenséges az oroszokkal szemben, ami a többi nyugati országot nem érdekli. A jugoszláv kormánynak figyelembe kell vennie az a befolyást, amit az oroszok Oroszországon kívül gyakorolnak, különösen a szomszédos csatlós államokban. Kénytelenek ezért óvatosan viselkedni. A nemzeti függetlenségük forog kockán. A közös védelmet illetően megbeszélést folytatott az amerikaiakkal a katonai konzultáció kérdésével kapcsolatban. [Tito] úgy gondolja, hogy ez nagyon szükséges azért, hogy támadás esetére terveket dolgozthassanak ki. Viszont bármilyen olyan javaslat [ami arról szólna], hogy a NATO-hoz kell csatlakozniuk, az hátrányos lenne rájuk nézve.

A külügyminiszter azt mondta, hogy ezt tökéletesen megérti.

Tito marsall azzal folytatta, hogy Jugoszlávia népe megérti és elfogadja kormányuk arra irányuló lépéseit, hogy erősítsék kapcsolatukat Görögországgal és Törökországgal. Az emberek azt is megértik, hogy az olaszokkal való kapcsolatokat is erősíteni kell. Fontos, hogy a lépésenként haladjanak, tekintettel a közvélemény alakulására. Jugoszlávia akkor lenne igazán hasznos a Nyugat számára, ha egységes nemzetként a NATO-n kívül maradna, s nem megosztott közvéleménnyel a NATO tagja. Ha a következő lépés a nyugati államok kormányaival folytatott vezérkari megbeszélés lenne, arra készen állnak.

A külügyminiszter ezzel alapjában egyetért. Amikor a jugoszláv kormány úgy érzi, hogy eljött az ideje a vezérkari tárgyalásoknak, készen fogunk rá állni.

Tito marsall azt mondta, nem hiszi, hogy erre a távoli jövőben kell sort keríteni. A Nyugattal folytatott jugoszláv katonai együttműködés mind Jugoszláviának és függetlenségének, mind a nyugati államoknak hasznos lenne. Ha néha erős kifejezéseket is használnak véleményük kifejtésében, azt csak azért teszik, mert úgy gondolják, hogy fontos szerepet játszanak Európa védelmében. Azt gondolják, hogy a béke oszthatatlan. Amikor katonai segílyt kérnek, abban hisznek, hogy fontos szerepet játszhatnak bármilyen, a jövőben bekövetkező háborúban. Magyarország, Bulgária és Románia megfelelő mennyiségű szállítmányt kap az oroszoktól,¹⁰⁹ ezért Jugoszlávia arra törekszik, hogy elég erősek legyenek ahhoz, hogy ha a csatlós or-

¹⁰⁹ Magyarország konkrét példáján keresztül szemléltetve: 1948 végén többek között a Jugoszláviával való megromlott viszonyra való hivatkozással az eredetileg öt évesre tervezett magyar hadseregfejlesztést két és fél év alatt kellett végrehajtani, ennek értelmében például a Szovjetunió 9,5 millió dollár értékben repülő és páncélos kiképzéshez szükséges fegyverzetanyagot szállított, valamint 1949-ben tízszeresére növelték a Honvédelmi Minisztérium

szágok korlátozott célú támadást akarnak kezdeményezni, akkor azt meg tudják még akadályozni, mielőtt az nagy[obb] háborúvá eszkalálódna. Céljuk védelmi jellegű. Tito marsall azt mondja, hogy nézete szerint, ha Európa bármely részén agresszióra kerül sor, akkor Jugoszlávia nem maradhat ki [a háborúból]. Abba minden európai ország bele fog sodródni.

A *külgyminiszter* azt mondta, ő ennél is továbbmenne. A világon aligha történhet valahol olyan agresszió, amibe a teljes szabad világ ne bonyolódna bele. Megismételte, hogy habár nem beszélhet az Egyesült Államok vagy Franciaország kormánya nevében, Ófelsége kormánya készen áll a vezérkari szintű megbeszélésre, amikor arra a marsall elérkezettnek látja az időt.

Tito marsall azt mondja, mindenkinek tudnia kell, hogy mi a feladata egy támadás esetén. A védelmet előre meg kell tervezni.

A *külgyminiszter* egyetért azzal, hogy nem szabad megismétlődnie 1941-nek.

Tito marsall azt mondja, 1948 óta a jugoszláv kormány eltökélt, hogy bármilyen Jugoszlávián keresztül történő támadás olyan nehéz legyen, amennyire csak lehetséges. A marsall elégedett a fejlődéssel, amit külső segítséggel hajtanak végre.

(ii) Gyarmati kérdések

A *külgyminiszter* a gyarmati kérdésekre [is] utalt. A brit kormány hisz abban, hogy gyarmatait fokozatosan az önrendelkezés felé vezeti. Ezt a politikát néhány ország esetében már véghezvitték¹¹⁰, s más területeken is alkalmazni fogják. Viszont úgy gondolják, hogy politikájukat fokozatosan kell végrehajtaniuk. Az oroszok mindig nehézséget támasztanak, s a *külgyminiszter* reméli, ha a jugoszláv kormány úgy véli, hogy egyes esetekben nem a helyes lépést tesszük meg, a jugoszlávok ezt bizalmasan fogják velünk megbeszélni, ahelyett hogy nyíltan a bírálókat támogatnák, akiknek az esetében az őket motiváló tényezők gyakran kétségesek.

Tito marsall azt mondja, hogy ez teljesen helyes megállapítás.

A *külgyminiszter* megjegyzi, elsősorban az Egyesült Nemzetek Szövetségében folytatott megbeszélésekre gondol. Mindig is készen állunk arra, hogy megbeszéljük ezen problémákat a barátainkkal és sosem szégyelljük gyarmatpolitikánkat. De nem szeretjük, amikor a dél-amerikaiak és más országok falhoz szorítanak minket [put on the spot]. Konkrétan a görögök ciprusi igényét említi. Lehet, hogy Ciprus¹¹¹ lesz a Közép-Keleti Parancsnokság [Middle East

büdzsését. Az elkészült haditerv hasonlított az 1941. tavaszi német támadásra, legalábbis a Magyar Honvédség (Néphadsereg) szerepköre megegyezett, azaz a Duna-Tisza-közén támadt volna Szabadkát körülölelve, párhuzamosan a jugoszláv Bánáton át Belgrád felé előretörő szovjet főerőkkel. A hadműveletekben részt vettek volna még román, bolgár, albán erők is. A kérdéssel kapcsolatban ld. pl.: Dr. Helgert Imre – Vass Jenő Sándor (szerk.): *A hazáért. A Magyar Honvédség múltja és jelene 1848–2004*. Bp., 2006. 302–315.; Király Béla: *Honvédségből Néphadsereg*. Bp., 1989. 162–173.; Okvát Imre: *Bástya a béke frontjain*. Bp., Debrecen, 1998.

¹¹⁰ A II. világháborút követően elsőként Ázsiában indult meg a korábbi gyarmati rendszer felbomlása. India már 1946 óta tárgyal Londonnal a függetlenségről. Az eseményeket a bombayi flottalázadás felgyorsította, melynek hatására Dzsaváharlál Nehru kormányalakításra kapott engedélyt, elkerülendő a függetlenségi háborút. 1947-ben Clement Attlee bejelentette, hogy Anglia kivonul Indiából, de az augusztusi függetlenséget nyomban hindu–muszlim ellenségeskedés követte, mely során a muszlimok lakta területek Pakisztán néven alakítottak saját államot. A két ország csatlakozott a Nemzetközösséghez, melynek nevéből a tagok függetlenségét hangsúlyozandó vették ki a „Brit” jelzőt ugyanezen évben. 1948-ban vált függetlené Brit-India maradék része, Burma és Srí Lanka, míg a Közép-Keleten a Palesztina feletti brit megszállást ENSZ-határozat szüntette meg.

¹¹¹ 1878-ban az Egyesült Királyság vette át a sziget irányítását az Oszmán Birodalomtól, majd az I. világháborúban annektálta (miután az Oszmán Birodalom a németek oldalán lépett be a háborúba). Görögország és Törökország is igényt tartott a szigetre, előbbi történelmi és etnikai, utóbbi földrajzi érvek alapján. 1950-ben a sziget 600 000 lakójának 80%-a görög, 18%-a török, 2%-a egyéb nemzetiségű volt. A szigeten élő görögök gerillacsapatokat szerveztek, céljuk a britek és a törökök kiűzése volt. 1959 februárjában Karamanlisz görög és Menderes török minisz-

Command] központja. Ezért szóba sem jöhet, hogy odaadjuk a görögöknek, továbbá azt a törökök sem fogadnák el még akkor sem, ha mi hajlandóak lennénk erre, de persze nem is vagyunk azok.

Tito marsall azt mondja, súlyosabb probléma is van a világon, mint a görögök ciprusi igényei és az egyéb hasonló követelések. Ezeket egy időre félretehetik. Foglalkoznunk kell viszont Jugoszlávia Szovjet-Oroszországgal [sic!] szembeni különleges helyzetével. Egészen pontosan a marokkói és tunéziai kérdésre gondol.¹¹² Jugoszláviának elvek mentén kell politizálnia. Nem kívánnak az oroszokkal versenyezni abban, hogy ki legyen az elnyomott népek pártfogója. Viszont csak úgy tudják az orosz propagandát leleplezni, ha kitartanak saját elveik mellett. Nem mindig értünk egyet az ilyenfajta kérdésekben [értsd: a britekkel], de amikor a békét és a biztonságot veszélyeztető fontosabb kérdésekről van szó, akkor egy oldalon kell állnunk.

A *külgyminiszter* azt mondta, Malaját¹¹³ szeretné megemlíteni, mint olyan példát, ami megmutatja, milyen veszélyesek a gyarmatpolitikát érintő szovjet támadások. Nagyszámú brit erők állomásoznak Malaján, és jelentősek a gyarmati önkéntes csapatok is. A gurkák mellett kelet-afrikaiak is vannak. Az oroszok folyamatosan adagolják propagandájukat ezen területeken, aminek célja a politikai nyugtalanság keltése. Ez közvetlen kapcsolatot mutat a gyarmatellenes propaganda és a szovjet kommunizmus elleni küzdelem között.

Kardelj közbevágott, hogy a jugoszláv kormány általában nem gyarmatellenes, különösen, ha a béke kérdéséről van szó. Egyes gyarmatokon élők helyzete valóban rosszabb lenne, ha magukra hagynák őket. Más szempontból viszont vannak olyan, még gyarmati irányítás alatt élő népek, kiknek fejlettsége olyan mértékű, hogy a törekvéseiket és a problémáikat figyelembe kell venni.

A *külgyminiszter* ezzel egyetértett. Példának Szudánt¹¹⁴ említette. A szudániaknak teljes szabadságot ígértünk. Így népszavazást tartanak novemberben, s ők maguk döntenek a jövőbeli nemzetközi státuszukról. Nem tudja, hogyan fognak dönteni, de abban bizonyos, hogy nem fognak az Egyiptomhoz való csatlakozásra szavazni. Erre egy nagyon jó indok is van, mégpedig az, hogy Szudán virágzik, miközben Egyiptom csödbe jutott.

Kardelj azt mondja, a jugoszláv kormány semmilyen okot nem lát arra, hogy Szudán csatlakozzon Egyiptomhoz.

Tito marsall megerősítette ezt a nézőpontot.

terelnökök Zürichben tárgyaltak a ciprusi probléma megoldásáról. Makáriosz érsek, a ciprusi görögök vezetője és Fazil Küçük, a ciprusi török közösség vezetője megegyeztek abban, hogy a sziget legyen független. Végül 1960 augusztusában vált függetlenné Ciprus, elnöke Makáriosz érsek, alelnöke Küçük lett. A megállapodás ellenére Görögország, Törökország és az Egyesült Királyság továbbra is felügyelte Ciprus belügyeit.

¹¹² Mindkét terület függetlenségre törekedett Franciaországtól. A tunéziai függetlenség kivívása Habíb Burgiba vezetésével történt 1952–1956 között, befejeződéseként pedig Burgiba 1957-es elnökké választását említhetjük. Marokkóban az *Isztiklál* (Függetlenség) Párt 1944-es kiáltványa volt az első fontos mérföldkő. V. Mohamed szultánt 1953-ban a franciák száműzték, helyébe pedig a népszerűtlen Mohamed ben Arafá került, amire válaszul a franciákkal szembeni aktív ellenállásba kezdtek a marokkóiak. 1955-ben visszatérhetett V. Mohamed, a következő évben pedig a franciák és a spanyolok is lemondtak a terület feletti védnökségről.

¹¹³ A korábbi Brit-Malajzia helyén a britek 1946-ban létrehozták a Maláj Uniót, amely 1948-tól a Maláj Államszövetség, majd 1963-tól a Malajzia nevet viselte. 1957-ig brit protektorátus volt, csak ezután vették fel a Nemzetközösségbe.

¹¹⁴ 1952 júliusában Gamel Abden Nasszer ezredes vezetésével megbuktatták I. Fárúk királyt, helyére II. Fuád került Egyiptomban, s ez hatással volt Szudánra is. Szudán függetlenné válására végül csak 1956. január 1-jén került sor, miután az egyiptomiak lemondtak a két ország egyesítéséről.

(iii) Szovjetunió és csatlósai

A *külgügyminiszter* azt mondja, szeretné megismerni Tito marsallnak a jelenlegi *albániai* helyzetről alkotott véleményét.

Tito marsall úgy véli, hogy az ország nyugtalannak tűnik. A rezsimmel szemben nagy az elégedetlenség; úgy tűnik, gyengül Hodzsa miniszterelnök helyzete, és még az is elképzelhető, hogy riválisa, Shehu megbuktatja.

A *külgügyminiszter* úgy látja, hogy a Francia Kommunista Párt legutóbbi szakadása az albán helyzetre is hatással lehet.

Tito marsall ezzel egyetértett és kifejezte azon véleményét, hogy [a lakosság] általában egyre türelmetlenebb a szovjetek által uralt területeken és a csatlós államokban. Különösképpen *Csehszlovákia* esetében valószínűsíti ezt.

A *külgügyminiszter* által meghívott *Sir P. Dixon* azon véleményének adott hangot, hogy habár kétségtelenül zúgolódnak a csehszlovákiai rezsim ellen, azonban a csehek és a szlovákok már hozzáadzódtak a külföldi uralomhoz, és a lázadás szelleme hiányzik belőlük.

Tito marsall azt gondolja, habár a hatás nem fog azonnal érződni, Jugoszlávia 1948-as lépése nem marad következmények nélkül a csatlós országokra nézve sem. Az a mondás, hogy „az isten malmai lassan őrlnek, de biztosan”, Szovjet-Oroszországra és a csatlós államokra is alkalmazható.

A *külgügyminiszter* rákérdezett, vajon *Tito marsall* úgy gondolja-e, hogy a Nyugat túlértékeli a *Szovjetunió* erejét.

Tito marsall helyeslően válaszolt. Európa csodálja a Szovjetunió nagy méreteit, és megijedt attól a gondolattól, hogy a szovjet hadseregek megszállják az angol kikötőket [Channel Ports; ironikus utalás]. Személy szerint úgy véli, hogy az orosz emberek ösztönösen az agresszív lépések ellen vannak. Jól harcolnak hazájuk védelméért, de nem könnyű őket rávenni arra, hogy egy másik országot megtámadjanak.

(iv) A német újra felfegyverkezés

A *külgügyminiszter* visszatért a német egyezmények ratifikálásának kérdésére. Elképzelhetőnek tartja, hogy a következő év nehéz esztendő lesz, ezért a németek toborzását meg kell kezdeni. A német egyezmények ratifikációs folyamata azonban nagyon lassan halad. A németek abban reménykednek, hogy [az egyezményt] ez év őszén jóváhagyják, de a franciák várhatóan a következő év elejéig nem tudják ratifikálni. [A *külgügyminiszter*] némiképp zavarja a franciák viselkedése. Az a gond, hogy [bár a franciák] találták ki az Európai Védelmi Közösséget, most mégis bizonyos aggodalmaik támadtak.

Tito marsall azt mondja, hogy a dolgok kevésbé kielégítőek a háború utáni Franciaországban. Úgy gondolja, hogy a franciák Németországgal szembeni viselkedése helytelen. A viselkedésüknek ennél készségesebbnek kellene lennie. A franciák például hibáznak abban, hogy ragaszkodtak a Saar-vidékhez.¹¹⁵

A *külgügyminiszter* azt mondja, hogy legalább a Saar-vidékkel kapcsolatosan [fokozatosan] javul a helyzet. A M. Schuman¹¹⁶ és dr. Adenauer¹¹⁷ közötti újabb megbeszélések ígéretesnek

¹¹⁵ A Saar-folyóról elnevezett fejlett iparvidék az I. és a II. világháborút követően is francia megszállás alá került, de Franciaországnak egyik alkalommal sem sikerült a szinte kizárólag németek által lakott vidéket annektálnia. 1957. január 1-jétől német-francia szerződés alapján a Saar-vidék *de facto* is a Német Szövetségi Köztársaság része lett. Azóta Saarbrücken székhellyel külön tartománya a föderatív német államnak.

¹¹⁶ Schuman, Robert (1886–1963) francia politikus, 1947–1948-ban, majd szintén 1948-ban hat napig újból francia miniszterelnök, 1948-tól 1953-ig *külgügyminiszter*. Lotaringiában született, anyanyelve a német egyik dialektusa volt, csak az iskolában tanult meg franciául. Fontos szerepe volt a NATO és az Európai Szén- és Acélközösség létre-